

A közismert „hát-tal nem kezdünk mondatot” tiltást a többség valós törvényként terjeszti és alkalmazza, holott nagyon kevés jól belátható érv szól mellette

Egy töltelékszó, amely nem is olyan haszontalan

Varga Bence

Fontos szerepet tölt be a nyelvhasználatban a hát szó, amelyhez az egyik legismertebb tiltás kötődik. A lapunk által megkérdezett nyelvész szerint a nyelvi babona tudománytalan, és elbizonytalanítja a nyelvhasználókat.

Minden magyar ember életében egyszer legalább meghasonlik önmagával, amikor rádöbben, hogy az egész életén át szajkózott aforizma, amely szerint hát-tal nem kezdünk mondatot, szintén a hát szóval kezdődik. Vajon honnan ered ez a tiltás?

A nyelvi babonák átszövik egész életünket. Mindannyian ismerünk a nyelvhasználat-tal kapcsolatos álszabályokat, a többség ezeket valós törvényeknek tekinti, és terjeszti is. Ilyen a közgondolkodásban több mint más-

fél évszázada jelen lévő „hát-tal nem kezdünk mondatot” tiltás is – mondta lapunknak Schirm Anita, a Szegedi Tudományegyetem oktatója. – A gond a nyelvi babonával az – tette hozzá –, hogy úgy tűnik, mintha segítené a beszélőket a mondanivalójuk megfogalmazásában, valójában azonban elbizonytalanítja őket, hiszen olyan nyelvi jelenséget tilt, illetve bélyegez meg, amely egyébiránt fontos része a kommunikációnak.

Mint mondta, a hát egyáltalán nem fölösleges töltelékelem, hiszen számos dolgot ki tud fejezni. A bizonytalanságon, időhúzáson és gondolkodáson kívül jelölheti például a mondanivaló továbbvitelét, jelezhet felfokozott érzelmi állapotot, így csodálkozást, örömet vagy méltatlankodást, de állhat a „tehát” jelenté-

sében, illetve a korábban elmondottak korrigálására is használható.

A nyelvész egy kutatásában arra volt kíváncsi, hogyan jelenik meg az említett babona az interneten. Ehhez Wiki-oldalakat, bulvár témájú cikkeket, gyakori kérdések gyűjteményét, nyelvészeti tanácsadó oldalakat és Twitter-bejegyzéseket vizsgált. A tanulmány alapján a babonák egyrészt tovább hagyományozódnak, másrészt meg is kérdőjeleződnek, a hát szó megítélését pedig befolyásolja a szöveg alkotójának célja és a szövegtípus jellegzetessége. A bulvárírásokban például gyakran figyelemfelkeltő céllal, szenzációként használják. A valós nyelvhasználat és a babona különbsége viszont elbizonytalanítja a nyelvhasználókat, akik a gyakori kérdé-

sek fórumain, illetve nyelvészeti tanácsadó portálokon igyekeznek tájékozódni. A Twitter-bejegyzésekben egyesek kifigurázzák a babonát, míg mások magyarázkodni kezdenek miatta, sokan pedig nyelvi játékként csak azért is többször szerepeltetik a szót a mondandójukban.

Bár elsőre töltelékszónak tűnik, valójában azonban fontos szerepet tölt be a kommunikációban a hát szó, ahogy azt a nyelvi adatok mutatják – hangsúlyozta Schirm Anita, hozzátéve, a nyelvi ismeretterjesztésnek éppen az egyik feladata volna, hogy bemutassa a valós nyelvhasználatot, felhívja a figyelmet a tudománytalan nézetekre és rávilágítson a közléshelyzettől függő beszédmódra, a nyelvi formák mögött rejlő változatos tartalmakra. ■